

Säkerhet & arbetskultur.

– Ett hållbart arbetsliv med säkra arbetsplatser

Innehållsförteckning

Inledning	2
Fakta och statistik om säkerhet	3
Vad har Byggföretagen gjort?	7
Vad planerar Byggföretagen att göra?	9
Vilket behov finns av ytterligare åtgärder?	12

Inledning

 Jobba säkert, eller inte alls. Det är den enda rimliga hållningen till säkerhet i byggbranschen. Varje olycka är en olycka för mycket.

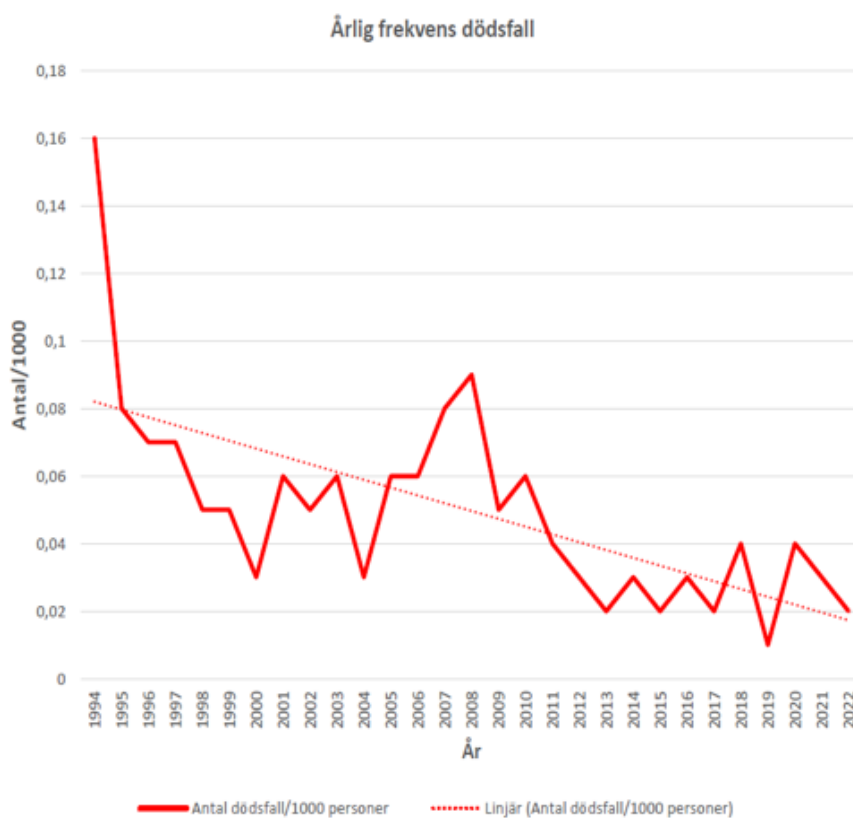
Byggbranschen ska vara attraktiv, sund och säker. Byggföretagens vision är noll arbetsskador. För att nå det har vi genom åren satsat stora mängder tid, pengar och resurser för att nå målet. I den här skriften har vi samlat en del av de åtgärder som Byggföretagen gjort och gör för att nå visionen. Men vi har också listat vilka behov av ytterligare åtgärder som finns för att förbättra arbetsmiljön i byggbranschen.

Fakta och statistik om säkerhet

De senaste decennierna har det gjorts tydliga framsteg vad gäller säkerheten inom byggbranschen. Men det finns mer att göra.

Dödsfall

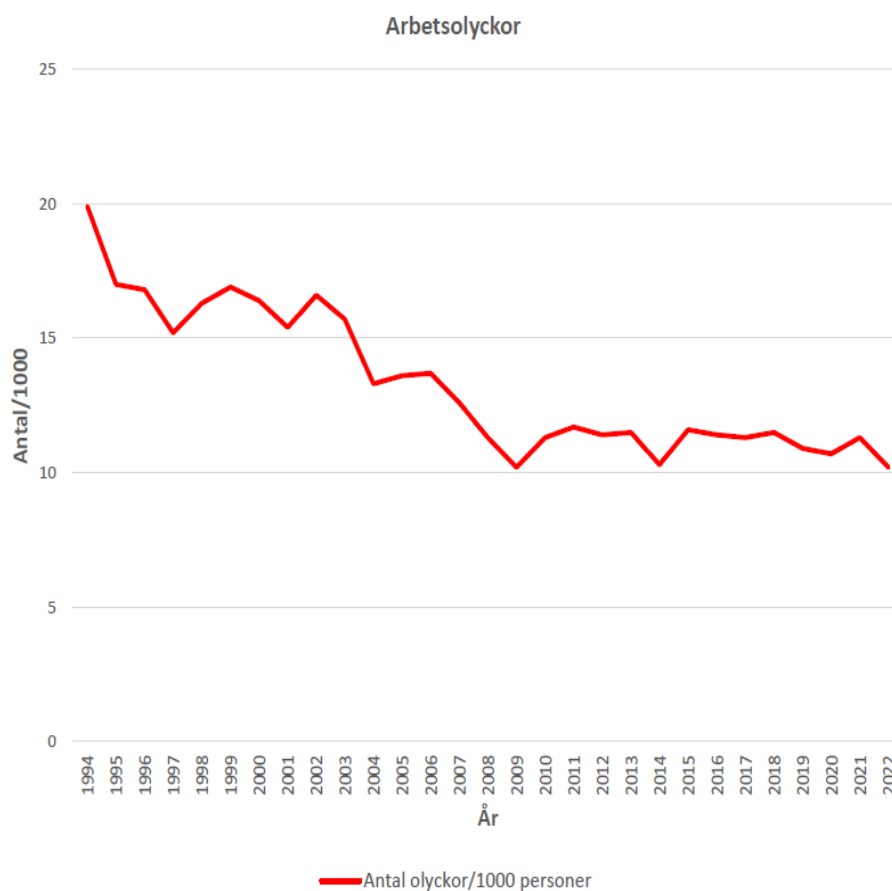
- Antalet dödsolyckor i byggbranschen har de senaste tio åren fram till 2022 legat mellan 5 och 12 per år, med ett genomsnitt på 8,6, enligt Arbetsmiljöverkets statistik.

- Dödsolyckor har ofta en koppling till fordon, tunga element (lastning, montage m.m.) samt hög höjd.

Arbetsolyckor

- Allt färre verksamma inom den privata byggindustrin skadats i arbetet, enligt en rapport från Byggindustrins Centrala Arbetsmiljöråd (BCA).
- 2022 minskade det registrerade antalet olyckor från 2 296 till 2 131. Antal olyckor per 1 000 sysselsatta sjönk från 11,3 till 10,2.
- Arbetsolyckor som leder till minst en dags frånvaro var färre under 2022 jämfört med föregående år. Det registrerade antalet olyckor minskade från 2 296 till 2 131. Antal olyckor per 1 000 sysselsatta sjönk från 11,3 till 10,2.

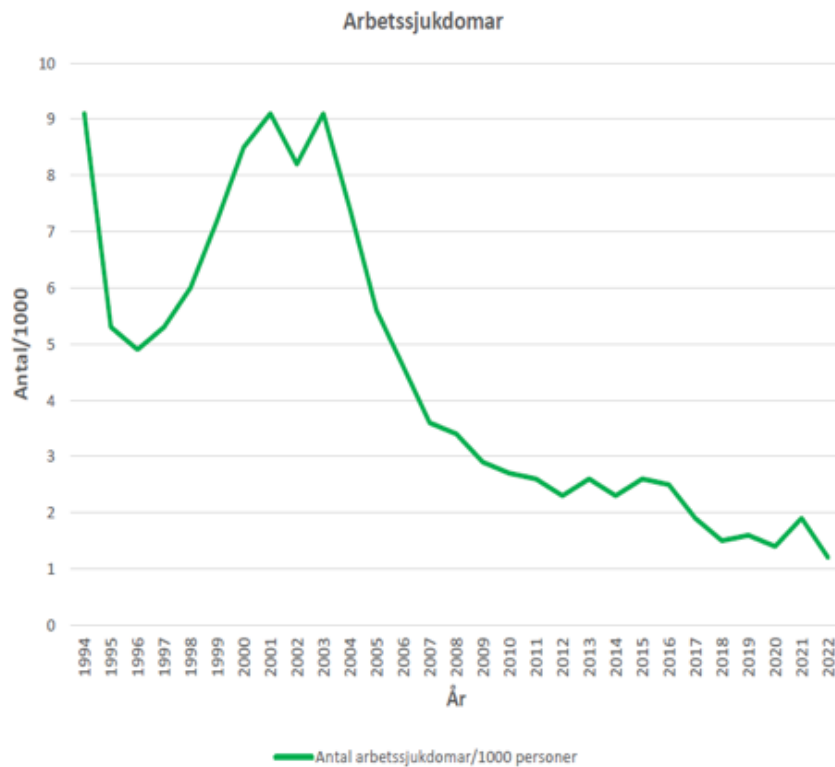

Sammanställning omfattar till Arbetsmiljöverket och Försäkringskassan anmälda arbetsolyckor och arbetsjukdomar i privata byggindustrin i företag verksamma inom bygg och anläggning.¹

¹ Arbetsskador inträffade under år 2022, som är anmälda och registrerade till och med sista maj 2023, ingår i redovisningen.

Arbetsjukdomar

- Även när det kommer till arbetsjukdomsfall orsakade av t ex vibrationer och buller är tendensen positiv. År 2022 registrerades 258 fall – vilket är en minskning med 35 procent jämfört med 2021. Samtidigt har frekvensen per 1000 sysselsatta minskat till 1,2 från 1,9.

Byggverksamhet jämfört med andra branscher

Under 2022 var det inom byggverksamhet 9,9 arbetsolyckor samt 1,1 arbetssjukdomar per 1000 anställda. Det kan jämföras med industrin där motsvarande siffror var 10,3 respektive 2,9. För samtliga arbetande låg siffrorna på 6,9 respektive 3,2.

	Byggverksamhet	Industri exkl bygg	Samtliga arbetande
Antal sysselsatta	373 000	514 000	5 109 000
Antal arbetsolyckor	3 695	5 298	35 429
Arbetsolyckor/ 1000 personer	9,9	10,3	6,9
Antal arbetssjukdomar	415	11 481	16 582
Arbetssjukdomar/ 1000 personer	1,1	2,9	3,2
Dödsolyckor	6	8	40

Byggverksamheten omfattar företag inom bygg- och anläggning, byggnadsplåtslageri, elinstallation, ventilation, VVS, måleri, glasmästeri och maskinentreprenad. I totala statistiken ingår även en grupp Övrigt.

Vad har Byggföretagen gjort?

Byggföretagen har under många år jobbat aktivt för att förebygga och förhindra arbetsplatsolyckor.

- 2012 beslutade förbundsstyrelsen för Byggföretagen (dåvarande Sveriges Byggindustrier) att under en femårsperiod satsa 50 miljoner kronor på fokusområdet ”En säker arbetsplats” för att förändra attityder och höja medvetenheten om säkerhetsfrågorna på byggarbetsplatserna och få alla aktörer i byggprocessen att ta sitt arbetsmiljöansvar på allvar. Arbetet inom ”En säker arbetsplats” bedrevs delvis i samverkan med branschens fackliga organisationer samt med systerorganisationer och inte minst medlemsföretag.
- Ett resultat av satsningen var att sex arbetsmiljörådgivare anställdes som står till medlemsföretagens förfogande. Rådgivarna ger företagen råd och stöd samt anordnar seminarier och informationsträffar etc.
- 2014 undertecknade Sveriges Byggindustrier tillsammans med Trafikverket och STD (Svenska Teknik & Designföretagen) en överenskommelse med 16 konkreta åtgärder som skulle genomföras fram till 2016 för att minska antalet olyckor. Överenskommelsen hette ”Tillsammans mot 0 olyckor i anläggningsbranschen” och en av aktiviteterna var att genomföra en årlig Stand down på Trafikverkets arbetsplatser tillsammans med verksamma entreprenörer och konsulter.
- Sedan 2014 ges alla medlemsföretag möjlighet att ta del av en bok om säkerhet - Tysta boken - som med enbart tydliga bilder visar goda exempel på hur man jobbar säkert på byggarbetsplatser. I och med att boken helt saknar text kan informationen nå samtliga som jobbar på en byggarbetsplats, oberoende av vilket språk de talar. Tysta boken togs ursprungligen fram av NCC.
- 2017 presenterades den nya branschorganisationen ”Håll nollan”, som dåvarande Sveriges Byggindustrier tillsammans med Veidekke, NCC, Assemblin, Akademiska Hus och Byggherrarna tagit initiativ till. ”Håll nollan” arbetar på olika sätt för att förbättra arbetsmiljö- och säkerhetsarbetet genom att på ett öppet och transparant sätt dela med sig av sin kunskap och erfarenhet.
- Satsningen på ”En säker arbetsplats” resulterade bland annat i en interaktiv och kostnadsfri webbutbildningen för säkrare arbetsplatser. Syftet var att höja kunskaperna och medvetenheten kring säkerhet och arbetsmiljö. Inledningsvis nåddes utbildningen via webbplatsen ensakerarbetsplats.se.
- 2017 döptes webbutbildningen om till Safe Construction Training. Utbildningen är kostnadsfri, finns på tio olika språk och vänder sig till alla som är verksamma i branschen.
- Från och med den 1 juli 2021 är Byggföretagens branschgemensamma säkerhetsutbildning obligatorisk vid alla byggen där organisationens

medlemsföretag driver verksamhet. I december 2023 fanns totalt 358 859 registreringar gällande Safe Construction Training på ID06KB.

- Den 28 april varje år uppmärksammar Byggföretagen den internationella säkerhetsdagen genom att uppmana alla medlemsföretag att stanna upp och tänka över hur säkerheten kan förbättras på era arbetsplatser. Teman de senaste åren har varit ledarskap, friskfaktorer, ohälsosam arbetsbelastning, belastningsskador, handverktyg, säkerhetskultur och risker kring fordon.
- Byggföretagen genomför årligen en nationell serie med återkommande kunskapshöjande utbildningar på temat säkerhet. Det största är den årliga nationell arbetsmiljökonferensen.
- 2019 öppnas byggbranschens första och enda Säkerhetspark, på initiativ av Byggföretagen. Säkerhetsparken är en naturlig fysisk samlingsplats för utbildningar, möten och erfarenhetsutbyten, en miljö som stimulerar utveckling och innovation inom arbetsmiljö, hälsa och säkerhet på en neutral branschgemensam plats. Anläggning omfattar 15 000 kvadratmeter där alla människor som arbetar i byggprocessen ges möjlighet att i grupp praktisera säkerhet och reflektera kring beteende och attityder.
- Byggföretagen arbetar kontinuerligt i partsgemensamma arbetsgrupper för att förbättra den fysiska och psykosociala arbetsmiljön inom byggbranschen. I Byggindustrins centrala arbetsmiljöråd (BCA) arbetar Byggföretagen med Byggnads och Seko, i gruppen är även Ledarna adjungerade. I Centralt arbetsmiljöråd tjänstemän (CAT) arbetar Byggföretagen tillsammans med Ledarna, Sveriges ingenjörer och Unionen.
- Byggföretagen medverkar i Skolverkets nationella programråd för Bygg- och anläggningsprogrammet i gymnasieskolan och har bl.a. initierat en konsekvent integrering av arbetsmiljöfrågor i samtliga yrkeskurser på programmet.
- Företagen inom Byggföretagens kollektivavtalsområden bekostar med partsgemensamma medel ett skolinformationsprogram där informatörer från Galaxen Bygg genomför arbetsmiljöinriktade informationsinsatser till elever på Bygg- och anläggningsprogrammet en gång årligen under de tre årskurserna.
- Byggföretagen erbjuder skolor att kostnadsfritt besöka Säkerhetsparken.
- Byggföretagen bildar tillsammans med Maskinentreprenörerna, Byggnads och Seko Byggbranschens yrkesnämnd, BYN. BYN ansvarar för branschens lärlingsutbildning och arbetsmiljö får ett stort utrymme i både yrkesteori och praktik för branschens företagslärlingar (trad lärlingar).
- Genom upplägget branschrekommenderad skola är ett av kriterierna att skolan genomför ett bestämt antal arbetsmiljöinriktade behörighetsutbildningar (utöver det innehåll som Skolverkets styrdokument föreskriver).

Vad planerar Byggföretagen att göra?

Säkerhet är idag ett av Byggföretagens fem fokusområden. Vi anser att ett hållbart arbetsliv är en viktig del av ett hållbart samhällsbyggande. Med det menar vi dels en skadefri arbetsmiljö som gör det möjligt att arbeta ett helt arbetsliv och må fysiskt och psykiskt bra vid pension, dels en organisatorisk och dels en social arbetsmiljö där alla har förutsättningar att komma till sin rätt, känna arbetsglädje och må bra.

Den arbetsrelaterade ohälsan i byggsektorn har minskat påtagligt. Förbättringarna beror på ett konsekvent arbete hos och i samarbete med företagen. Som branschorganisation har vi varit informerande, stödjande och verkat för branschkulturella förändringar. Strävan för en hälsofrämjande byggbransch är viktig för branschens attraktivitet.

Arbetsmiljö är ett prioriterat område för våra medlemmar, sektorn och samhället i övrigt. Byggsektorn arbetar kontinuerligt lyckas med att minska den arbetsrelaterade ohälsan och erbjuda moderna och attraktiva arbetsplatser.

Arbetet för en förbättrad arbetsmiljö inom byggbranschen fortsätter på olika fronter:

Samarbete för gemensamt ansvarstagande

- Driva på arbetet för ökad säkerhetskultur tillsammans med aktörer på nationell, regional och lokal nivå.
- Upprätthålla och utveckla en god och nära dialog och samverkan med sektorns övriga arbetsgivarorganisationer, bransch- och intresseorganisationer, Galaxen Bygg AB, myndigheter och fackliga organisationer för att tillsammans verka för en säkrare byggbransch.
- Verka för att alla aktörer i hela ”byggkedjan” tar ansvar. Förutom arbetsgivare och arbetsmiljösamordnare så ska även beställare, konsulter, leverantörer och arbetstagare ta sitt ansvar för att bidra till säkra byggarbetsplatser.

Kunskap och kompetens

- Stödja och lyfta fram vikten av god säkerhetskultur.
- Stödja och lyfta fram arbetssätt som fokuserar på positiva åtgärder och förändringar.
- Stödja och särskilt lyfta fram ledares förutsättningar och ledarskapets betydelse för att nå ökad säkerhetskultur.
- Stödja och promota utbildningsinsatser som ökar kunskapen även hos andra relevanta aktörer.

- Stödja, medverka och lyfta fram relevant forskning och fakta inom arbetsmiljöområdet.
- Vara en källa till information och vägledning i arbete mot ett mer hållbart arbetsliv för alla aktörer i byggprocessen.

Verka för fungerande regelsystem

- Tillhandahålla rådgivning verktyg, vägledning, processer/rutiner, goda exempel, medlemsutbildning samt effektiva systemstöd som gör det lätt att göra rätt och som skapar förutsättningar för ett gott stöd till en offensiv branschutveckling. Kontakter och dialog mellan rådgivare och medlemsföretagen är avgörande för att skapa ökad förståelse och medlemsnytta.
- Under 2024 överväga revideringar/uppdateringar på den av förbundsstyrelsen fastställda obligatoriska medlemsutbildningen med målsättningen om en uppdaterad version 2025.
- Verka för att stärka och utveckla samverkan med ID06 och kompetensdatabasen.

Påverkan och opinionsbildning

- Bedriva ett aktivt och prioriterat påverkansarbete nationellt och internationellt som stärker Byggföretagens roll inom arbetsmiljöområdet.
- Leda och underhålla aktualitet i frågan om ett hållbart arbetsliv genom aktiv kommunikation, seminarieaktiviteter och marknadsföring, i samverkan och som Byggföretagen.

Planerade aktiviteter under 2024

- Verksamheten i fokusområdet och det konkreta arbetet genomförs i huvudsak av de regionala rådgivarna under nationell samordning. Rådgivarna bedriver regional verksamhet med inriktning mot de gemensamma nationella målen.
- Samverkan mellan oss och våra medlemsföretag ska ytterligare förbättras, för att sprida goda exempel och annat som visar att branschen är samlad.
- Vi skapar förutsättningar och underlag för Säkerhetsdagen.
- Fortsatt fokus på Safe Construction Training.
- Utbildningar på Byggbranschens säkerhetspark.
- Utbildning av byggelever m fl genom Galaxen Bygg.
- Arbetsmiljöutbildningar via BUC.
- Utveckling av byggföretagen.se i syfte att ge bättre stöd i arbetsmiljöfrågor
- Vi skapar och genomför en årlig nationell arbetsmiljökonferens.
- Vi genomför en nationell serie med återkommande kunskapshöjande webinarier.

- Vi kommunicerar ett hållbart arbetsliv, samt en hälsofrämjande och attraktiv byggbransch.
- Vi verkar för ökad samverkan med ID06 och kompetensdatabasen, övriga byggsektorn och SNMO, övriga fokusområden samt med fackliga organisationer.

Vilket behov finns av ytterligare åtgärder?

Byggarbetsplatsens unika förutsättningar

De senaste decennierna har det gjorts tydliga framsteg vad gäller säkerheten inom byggbranschen. Tack vare specialisering har vi fått högre kvalitet, kortare byggtider och effektivare produktion. Men det finns mer kvar att göra.

Byggföretagens vision är noll arbetsplatsolyckor. För att nå dit måste vi lära av de framgångar som gjorts, och fortsätta jobba utifrån de speciella förutsättningar som gäller i byggbranschen. En bygg- och anläggningsarbetsplats skiljer sig i stora delar från andra typer arbetsplatser.

För det första är platsen för arbetet ny så fort något ska byggas. Varje nytt hus, ny bro eller ny förskola kräver att arbetsplatsen etableras från grunden. Det ger andra förutsättningar för säkerhetsarbetet än för exempelvis den fasta industrin som kan skapa kontinuitet och varaktighet med långsiktiga utvecklingsmål.

För det andra består varje bygge av en rad moment, som antingen sker parallellt eller följer på varandra. När ett nytt bostadsområde etableras måste exempelvis först gemensamma anordningar i form av VA, el och teleledning byggas ut. Därefter ska marken beredas, grundarbeten utföras och stommar resas. När tak och väggar kommit på plats återstår mycket arbete på insidan innan huset är färdigt. El och vatten dras in, golv läggs, väggar och tak målas, badrum kaklas och trapphus byggs. För att hantera alla de olika momenten i ett byggprojekt krävs en rad olika specialister. Faktum är att man brukar räkna med cirka 150 olika yrkesroller som på olika sätt kan vara involverad i en byggprocess. Det gör att en byggarbetsplats ofrånkomligen består av en mängd olika personer, som är på plats vid olika tidpunkter och olika länge.

En tredje faktor som påverkar säkerhetsarbetet är det faktum att beställarrollen i byggbranschen under 2000-talet genomgått en renodling. Enligt Arbetsmiljölagen har byggherren det grundläggande arbetsmiljöansvaret i planerings- och projekteringsstadiet. Beroende på avtal och konsumentförhållande kan byggherren dock överlåta detta ansvar till en s.k. uppdragstagare. Som en följd av att många beställare fått lägre teknisk kompetens har efterfrågan på totalentreprenader och samverkan ökat. Exempelvis tar oftast entreprenören över byggherrens ansvar vid en totalentreprenad. Detta har i sin tur inneburit att entreprenörerna närmast beställarna, och därmed hela byggbranschen, har flyttats uppåt i värdekedjan och numera utför arbetsuppgifter som tidigare utfördes av beställarna.

Till detta ska läggas den ökade internationella konkurrensen som under 2000-talet gjort sitt inträde på den svenska byggmarknaden. När mycket behövts byggas på kort tid skapades möjligheter för lycksökare som varken har de rätta kunskaperna eller förutsättningarna för att genomföra uppdrag i branschen. Och när konjunkturen nu

viker riskerar ett för stort fokus på lägsta pris i upphandlingar gynna företag som kompromissar med arbetsmiljön. Företag som genar i kurvorna för att hålla nere sina kostnader är ofta oseriösa, och de är sällan duktiga på att ta vara på säkerheten.

Ytterligare åtgärder för att få ned arbetsplatsolyckorna

Byggföretagen har de senaste decennierna bedrivit ett omfattande arbete för att få ned antalet arbetsplatsolyckor. Principen som Byggföretagen förespråkar är kunskap – regelefterlevnad – ansvarstagande. Det har gett resultat, och är en bas att bygga vidare på.

Arbetsgivaren har huvudansvaret för sina arbetstagare på arbetsplatsen. Utifrån detta finns det ett antal åtgärder som arbetsgivarna kan och bör fokusera på för att få ned antalet olyckor än mer. Det handlar inte minst om att verka för att alla på en byggarbetsplats anammar en sundare säkerhetskultur. Det handlar också om att motverka stress, som av många lyfts fram som förklaring till arbetsplatsolyckor.

Uppkomsten till stress kan vara flera – pressat tidsschema, ekonomi eller planering. Men även löneform har en betydelse. Till skillnad från många andra arbetsplatser är huvudlöneformen på en byggarbetsplats så kallad prestationslön. Enligt studier vid Luleå Tekniska universitet är detta dock något som också påverkar arbetsplatsolyckorna. ”Bland byggnadsarbetarna med tidlön är det 43% som aldrig råkat ut för någon form av arbetsolycka medan motsvarande siffra för de med ackordslön är 28%” konstateras i studien Bortom noll, skriven av Magnus Stenberg. Här har fack och arbetsgivare ett gemensamt ansvar att säkerställa så att löneformen inte styr mot ökad stress och därmed större risker för olyckor.

Politikernas åtgärder

För att nå nollvisionen räcker det inte bara med åtgärder från byggherrar, företag och anställda. Det krävs också politiska åtgärder:

1. Ökad kontroll av företag.

Specialisering är nödvändig för att öka säkerheten. Men givet den ökade konkurrensen ställer specialiseringen – och det därav nödvändiga användandet av underentreprenörer – också särskilda krav på noggrann företagskontroll. Byggföretagens rekommendation är att potentiella affärspartners alltid kontrolleras inför anlitande, och även följs upp under avtalsperioden. Men dagens lagstiftning gör det mycket svårt att göra den nödvändiga kontrollen.

Byggföretagen välkomnar de utredningsförslag om ett utökat informationsutbyte mellan myndigheter som lagts fram. Vi menar att det kan bidra till att stärka förutsättningarna för sund konkurrens och motverka arbetslivskriminalitet i bygg- och anläggningssektorn.

Byggföretagen förutsätter att tidigare och pågående utredningar, med syfte att motverka arbetslivskriminalitet, leder till beslut om nödvändiga lag- och förordningsändringar som möjliggör delgivning av relevant information även till offentliga och privata aktörer på arbetsmarknaden.

Byggföretagen efterlyser digital tillgång till offentlig information från myndigheter och att samordning av så kallade API:er sker för integrering i bygg- och anläggningsbranschens system för kontroll och uppföljning, bland annat ID06.

2. Ökad kontroll av personer på byggarbetsplatsen

Alla som befinner sig på en byggarbetsplats och utför arbete ska finnas med i en personalliggare där det framgår vem man är, vem man arbetar för och när man har arbetet. Byggföretagen har verkat för att implementera byggbranschens eget system för kontroll av vilka personer och företag som befinner sig på arbetsplatsen, ID06.

Att Arbetsmiljöverket getts ökade resurser till fler arbetsplatskontroller är bra, men det räcker inte. Även här skulle en uppluckring av sekretesslagstiftningen ha stor betydelse. Myndigheter som Försäkringskassan, Skatteverket, Migrationsverket måste på ett bättre sätt än i dag kunna dela information med varandra.

Ökad samverkan med ID06, byggbranschens eget system för kontroll av vilka personer som befinner sig på arbetsplatsen, skulle bidra till arbetet för sund konkurrens i hela sektorn. Myndighetsuppgifterna måste integreras med ID06-systemet som byggbranschen skapat för kontroll av individer och av företag. Vi skulle på detta vis enkelt få information om personer som är utstationerade från andra länder. Bara så kan den nödvändiga kontrollen av underentreprenörer förbättras.

3. Ökat ansvarstagande i alla led

Ska byggbranschen kunna ta nästa steg mot en nollvision behöver vi se ett större och bredare helhetsperspektiv. Från markanvisning, byggherrar, entreprenör, underentreprenörer, leverantörer samt till projektets enskilda medarbetare behövs ett större ansvarstagande. Så som bygg- och anläggningsbranschen fungerar idag, och har gjort i generationer, finns det väldigt få incitament att få till en bredare ansvarsfördelning som ger effekt till de yrkesgrupper som exponeras för de riskfyllda arbetsmomenten.

Den 1:a januari 2025 börjar en ny arbetsmiljölagstiftning gälla. Den kommer till viss del förtydliga arbetsmiljöansvaret för det tidigare skedet. Det tycker Byggföretagen är bra. Men vår erfarenhet talar för att många byggherrar fortsättningsvis kommer "sälja" detta ansvar/uppdrag. Det innebär bland annat att ansvaret för att bedriva projektets arbetsmiljöarbete fortsättningsvis kommer att tryckas nedåt till byggentreprenörerna.

Ska arbetsmiljön verkligen förbättras krävs också ett starkare engagemang och ansvarstagande från den enskilda medarbetaren på den gemensamma arbetsplatsen. Ytterst är det var och en av alla medarbetare på en byggarbetsplats som måste efterleva uppsatta riktlinjer och förhållningsregler som arbetsplatsen satt upp. Här kan vi konstatera att flera närliggande EU-länder lägger ett större ansvarstagande på den skilda medarbetaren. En utökad EU-harmonisering för hur arbetsmiljölagstiftningen ska utformas ser vi som viktiga ställningstaganden i det fortsatta arbetet med att nå nollvisionen.